



ECONOMIE**071**

# Projectoverzicht

---

december **2023**

## Voorwoord Fleur Spijker



Het afgelopen jaar was zonder twijfel weer een jaar vol actie, waarin we samenwerkten, kennis deelden en elkaar inspireerden. Deze projectkaarten laten onze gezamenlijke inspanningen zien. Ze bieden inzicht, maken de samenhang van ons programma duidelijk en brengen dwarsverbanden aan. Zo houden we onze partners goed geïnformeerd. Tegelijkertijd is de uitgave een uitnodiging aan onze partners om actief na te denken over hoe ze kunnen bijdragen aan het succes van Economie071.

Onze aanpak draait om kennisdeling en het bouwen van netwerken. We balanceren tussen korte en lange termijn projecten. Lange termijn visies worden gevormd met behulp van inzichten uit Index071. We voeren projecten uit waar partners elkaar vinden in gedeelde uitdagingen, en we zijn een lerende organisatie die ontwikkelt door te doen.

Een mooi voorbeeld hiervan is het project 'Laat digitalisering voor je werken'. Na een jaar met positieve ervaringen is het initiatief verlengd tot en met 2025. Opnieuw met steun van de provincie. Deze aanpak smaakt naar meer. We zijn daarom in gesprek met de provincie om kansen voor nieuwe projecten te verkennen rondom IT, zoals het programma WE-IT uit de Human Capital agenda Zuid-Holland. Dit laat zien hoe agenda's samenkomen in onze regio, waarbij gemeenten, ondernemers en onderwijsinstellingen nauw betrokken zijn. De projectkaart over bedrijventerreinen laat zien dat we soms een lange adem moeten hebben. Maar samen komen we verder. Voor 2024 staat er voor dit project veel op de rol!

We lopen tegen het einde van het jaar. Via deze weg bedank ik graag alle betrokkenen voor hun inzet in 2023.

Een mooi compliment voor ons allemaal is dat het comité voor ondernemerschap, met HMK Máxima als comitélid, onze samenwerking een bezoek heeft gebracht. Als voorbeeld van een sterk regionaal netwerk. Daar mogen we trots op zijn!

Ik nodig de partners van Economie071 tenslotte van harte uit om ook in het nieuwe jaar weer de schouders onder de samenwerking te zetten. De evaluatie zal richting geven aan onze koers, zodat we als een nog hechter geheel gaan functioneren met een eigen karakter en profiel. Ik kijk ernaar uit!

*Fleur Spijker, voorzitter Economie071*

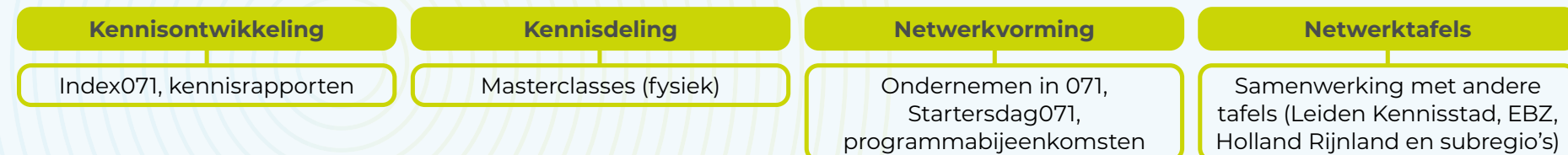


# Programma Economie071 lopend van 01-01-2023 tot 01-01 2027

Versterken regionale economie op de volgende thema's:



## 1 Community-ontwikkeling door middel van:



## 2 Doorlopende thema's en projecten: van regionale visie-ontwikkeling naar uitvoering



## 3 Onderwerpen en Projecten: actief



...Aanvulling mogelijk

## Onderwerpen en Projecten: volgend



# Programma Economie071



**Jasmijn Bongers,**  
programmamanager

'Het eerste jaar van onze nieuwe uitvoeringstermijn is alweer afgerond. We kijken terug op een dynamisch en productief jaar met als groot compliment het bezoek van het Comité voor Ondernemerschap aan onze regio. Economie071 was daarbij uitgenodigd als goed voorbeeld van regionale samenwerking. Dat geeft energie!'

In deze editie van de projectkaarten wordt het overzicht gegeven van de tweede helft van 2023. We hebben uitvoering gegeven aan de lopende projecten en de evaluatie van Economie071 is van start gegaan. Deze evaluatie zal koers geven aan onze toekomstige activiteiten. We blijven daarbij ook kijken naar toekomstige kansen en activiteiten. Van deze nieuwe kansen delen we in ieder geval kennis, zodat we snel kunnen schakelen met elkaar wanneer nodig.

We zijn het afgelopen half jaar ook geconfronteerd met de beperkingen van een netwerkorganisatie. Het vrijspelen van voldoende capaciteit en / of financiën om bij te kunnen dragen aan het netwerk vormt een uitdaging voor partners. Om het netwerk en de samenwerking in stand

te houden is een bijdrage van alle partners essentieel. Gelukkig wordt de meerwaarde en kracht van samen optrekken binnen Economie071 erkend en zijn we telkens weer in staat mooie resultaten te boeken.

Het komende half jaar gaan we de evaluatie van Economie071 afronden. Een proces waarvoor ieders commitment nodig is. Voor het programmabureau is de evaluatie belangrijk om richting te krijgen voor de koers die we inslaan de komende drie jaar. Willen we ons meer ontwikkelen als netwerktafel, of toch meer focus op de uitvoering van projecten? Er is bij het programmabureau beperkte capaciteit. Focus zorgt voor efficiëntie in de werkwijze, maar ook voor duidelijkheid hoe ieders eigen organisatie bij kan dragen en gebruik kan maken van het netwerk.

We kijken uit naar het komende jaar en zien volop mogelijkheden om ons programma verder te verbreden. Dit zal onze banden met de partnerorganisaties verder versterken. We willen u daarom van harte uitnodigen om actief met ons te blijven communiceren en informatie met ons te delen. We kijken ernaar uit om elkaar in het nieuwe jaar te ontmoeten en in gesprek te gaan!



# Projectkaart **Kansenverkenningen WE IT en Actieagenda MKB Dienstverlening**



De ontwikkeling voor de arbeidsmarkt spitst zich toe op twee thema's:

- Arbeidstekorten (langdurig). We zullen door vergrijzing en minder jongeren met minder mensen meer werk moeten doen.
- Veranderende vraag naar arbeid door maatschappelijke ontwikkelingen als de vergrijzing, verduurzaming, de energietransitie, digitalisering en kunstmatige intelligentie. Inspelen op deze ontwikkelingen betekent dat van werknemers andere competenties gevraagd gaan worden.

Voor het *vestigingsklimaat* wordt de uitdaging als volgt geformuleerd: vestigingsklimaat wordt versterkt door extra in te zetten op menselijk kapitaal. Om bij te blijven bij alle ontwikkelingen zullen werkgevers en werknemers zich moeten richten op leven lang ontwikkelen, productiviteitsverhogende innovaties en verhogen van het arbeidsaanbod. Een extra uitdaging is de discussie rondom het aantrekken van (internationaal) talent voor de regio. Overheid, onderne-

mers en kennisinstellingen hebben hier een gezamenlijk belang en een belangrijke rol in. We werken hiervoor samen met onze partners en zorgen voor een goede aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt.

## Vier pijlers

De rol die Economie071 op kan pakken is aanjagen, stimuleren, faciliteren en verbinden.

Hierbij zijn vier pijlers te onderscheiden in beleid:

1. Aantrekken en behouden (internationaal) talent;
2. Verbetering aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt;
3. Optimaal inzetten onbenut arbeidspotentieel.
4. Verhogen arbeidsproductiviteit.

Transities die daarbij als rode draad meespelen zijn: digitalisering, kunstmatige intelligentie, duurzame energie en circulaire economie.

## Kansen voor de regio

Tijdens onze strategiesessie van 5 april jl hebben we met elkaar gesproken over Human Capital. Ferrie Förster van EBZ heeft ons gewezen op de concrete kansen voor onze regio, waarbij de EBZ kan ondersteunen.

We willen dit verder onderzoeken, omdat:

- de Index071 opnieuw benadrukt dat instroom van juist opgeleid personeel in de tekortsectoren van groot belang is voor onze regio;
- de EBZ op de tekortsectoren ICT en Techniek actief bijdraagt in uitwisseling van ervaring met lopende programma's én cofinanciering ter beschikking stelt;
- deze acties op de tekortsectoren aanvullend zijn op de deelakkoorden BSP en Internationaal talent én een duidelijke regionaal karakter hebben;
- digitalisering en Human Capital als speerpunten in ons Uitvoeringsplan t/m 2026 zijn opgenomen.

Hiervoor heeft het programmabureau twee initiatieven gedefinieerd die kansen bieden, te weten:

1. het aansluiten bij WE IT (aangedragen uit gesprekken met de EBZ);
2. de Actieagenda MKB dienstverlening, waarin ook een digitale component is verwerkt (de Actie-agenda is tijdens het bezoek door het Comité voor Ondernemerschap aan Economie071 overhandigd aan minister Micky Adriaansens en Jacco Vonhof van MKB-NL).

## Verkenning binnen Economie071

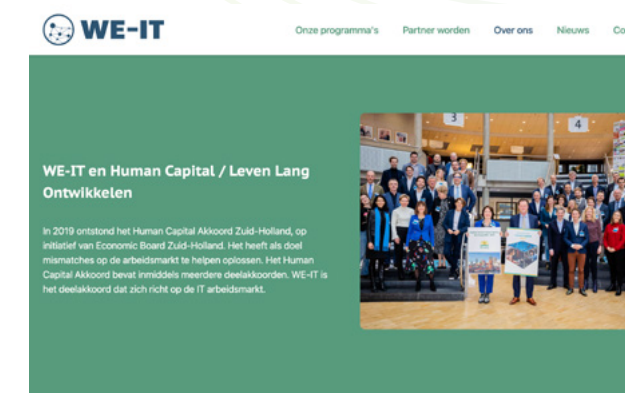
Binnen de coördinatiegroep is zowel over WE IT als over het Actieprogramma gesproken.

Afgesproken is de stuurgroep ook inhoudelijk te informeren over de initiatieven. Dit om ervoor te zorgen dat enerzijds partners goed geïnformeerd raken over trajecten waarbij Economie071 een rol kan vervullen. Anderzijds om een opdracht aan het programmabureau voor verdere verkenning op te halen.

Mocht de stuurgroep opdracht geven voor een verkenning, dan is de vervolgstap het in kaart brengen van de behoefte in de regio. Welke bedrijven in de regio hebben welke behoefte? Welke rol kunnen gemeenten hierin spelen? Hoe kunnen de onderwijsinstellingen in de regio aansluiten? Hoe kunnen we de ervaringen en contacten vanuit het project 'Laat digitalisering voor je werken' benutten? Welke inspanning wordt van ondernemers verwacht?

De verkenning sluit af met een advies over de vraag: Hoe kan Economie071 deze acties in projectvorm uitwerken voor de regio en wat vraagt dat van ons in termen van capaciteit en financiën?

## Categorie: Initiatieffase



Voor deze verkenning wordt voorgesteld beschikbaar aanjaagbudget uit de programmabegroting in te zetten. Voortgang wordt besproken in de coördinatiegroep. Het resultaat is een projectplan op basis waarvan de stuurgroep een besluit kan nemen tot het al dan niet opstarten van een project. Onderzocht wordt of het mogelijk is Kwartiermakersgelden aan te vragen bij de EBZ. In dat geval zou inzet van het aanjaagbudget niet nodig zijn.

## WE IT in het kort:

we-itwerkt.nl

- Publiek-privaat samenwerkingsverband in Zuid-Holland
- Non profit, bundelen van krachten, kennis en ervaring
- 24 partners: bedrijven, overheden en opleiders
- Doel: organisaties helpen aan meer IT'ers, mensen helpen met overstap naar IT. Werkenden, werkzoekenden, studenten etc.
- 12 IT om-/bijscholingstrajecten (zie site voor toelichting op de trajecten)
  - Gratis voor deelnemer
  - Meestal 4-6 maanden
  - Gericht op grootste tekorten in arbeidsmarkt
  - Focus op vaardigheden
- Financiering door:
  - bijdragen partners
  - subsidies provincie Zuid-Holland
  - subsidie Nationaal Groeifonds (i.s.m. 3 andere PPS'en)

Aansluiten bij WE IT levert de volgende voordelen op:

- Directe toegang tot de talenten uit de diverse IT scholingstrajecten.
- Ontwikkeling en cofinanciering van evt. eigen IT scholingstrajecten.
- WE-IT initiatieven in de Leidse regio starten.
- Netwerk en bijeenkomsten: veel kennis en praktijkervaring aanwezig.
- Penvoerder HHS neemt administratieve lasten uit handen.
- Aansluiting op landelijk netwerk.
- Resultaatgericht en resultaat gebonden, focus op uitvoering.

## Actieagenda MKB dienstverlening in het kort:

De 'Actieagenda mkb-dienstverlening 2024-2026' helpt gemeenten om hun dienstverlening beter af te stemmen op de verwachtingen en behoeften van ondernemers. De agenda richt zich zowel op korte termijn acties als op structurele versterking van de ondernemersdienstverlening, met een focus op het brede mkb. Een sterke economie vereist een sterk mkb en een overheid die nauwer aansluit bij de behoeften van ondernemers. Vertrouwen in ondernemerschap, het bieden van meer ruimte aan ondernemers en een betere afstemming op de praktijk staan centraal in de agenda.

De urgentie achter de actieagenda is dat uit recent onderzoek blijkt dat 4 op de 10 bedrijven in het mkb te weinig verandervermogen heeft om de transitie te maken naar een duurzame en inclusieve economie. Ondernemers kunnen elkaar inspireren en leren van goede voorbeelden. De overheid kan stimuleren en prikkelen. Duidelijk en dienstbaar inspelen op de behoeften van ondernemers.

De actieagenda werkt vraaggericht en zet daarmee de behoefte van de mkb-ondernemer centraal. De ambitie is in 3 jaar tijd in 40 regio's rond de grote en middelgrote steden de ondernemers beter te bedienen. Dat is een forse ambitie, zo'n 2.500 mkb'ers per regio. Er wordt gestart met pilots in 6 regio's. Het geleerde wordt vervolgens in andere regio's toegepast.



# Economie071 in de schijnwerpers: Comité voor Ondernemerschap bezoekt Economie071



In aanloop naar de Dag van de Ondernemer overhandigde het Nederlands Comité voor Ondernemerschap het Jaarbericht 'Staat van het MKB 2023'. Oomen Group in Katwijk viel de eer te beurt om als gastheer op te treden, samen met Economie071 als voorbeeld van een sterk regionaal netwerk. Een waardevolle bijeenkomst met intensieve gesprekken. Bekijk de [videoterugblik](#).



## Duurzaam pand

Op het programma stond als eerste een rondleiding door het duurzame pand van Oomen Group in Katwijk. Emile, Stephanie en Frans Oomen lieten zien wat visie en lef inhoudt. Als relatief jong verhuis- en opslagbedrijf hebben zij een duurzaam en energieneutraal gebouw gerealiseerd voor een unieke vorm van automatische self storage met 500 opslagcontainers: de klant kan vanaf zijn telefoon

rechtstreeks zijn opslagcontainer boeken, oproepen en geheel gerobotiseerd laten klaarzetten bij een overdekt privé-laaddock. Minister Adriaansens probeerde het zelf uit!

Het pand is gasloos en wordt verwarmd met warmtepompen op zonne-energie afkomstig van 500 panelen op eigen dak. Er is een eigen stroomopslag die voldoende is voor de bedrijfsvoering én het hele elektrische wagenpark van Oomen Verhuizers. Dit vertaalt zich in een energielabel A+++++. Dit is het hoogst haalbare energielabel, en wordt alleen verstrekt aan gebouwen waarvan het aandeel hernieuwbare energie hoger ligt dan 100%.

Zij hebben zich optimaal voorbereid op economische groei en rollen dit concept verder uit in Nederland. Hun enthousiasme is aanstekelijk en zij delen graag hun kennis en ervaringen!

## Peloton in beweging brengen

Tijdens het werkbezoek heeft Fleur Spijker als voorzitter van Economie071 onze regionale samenwerking toegelicht: 'We willen het grote peloton van ondernemers in beweging brengen. Door hen te faciliteren met kennis, inspiratie en een goed netwerk. Via projecten maken we grote transitieopgaven klein. Zo kunnen we een hub zijn naar grotere ambities. Koplopers als Oomen Group zijn daarbij prachtige voorbeelden'.

Martijn van Pelt (VNO-NCW Bedrijfsleven Rijnland) gaf een praktisch voorbeeld: 'Met het initiatief **Laat digitaliseren voor je werken** biedt Economie071 ondernemers de helpende hand door workshops, coachgesprekken en mkb-vouchers aan te bieden. Zo verleiden we ondernemers tot actie en dat leidt tot investeringen'.

Wethouder Jacco Knape vulde aan met een lokaal voorbeeld: 'Kennis delen op het gebied van energietransitie doen we in Katwijk via het duurzaamheidscafé van het **Goed Groen Groei label**. Koplopers ontmoeten elkaar daar en delen kennis'.



## Staat van het MKB

Aan tafel vond daarna een gesprek plaats over het Jaarbericht dat als titel heeft 'Vertrouwen op ondernemerschap'. De uitgave laat zien dat ondernemers voordeel hebben bij krachtige lokale netwerken, waar ondernemers leren van elkaar en waar overheid en onderwijs goed aansluiten. In het Jaarbericht 'Staat van het MKB 2023' staan essays en mooie praktijkverhalen.

## Actieagenda mkb-dienstverlening

Tijdens het bezoek aan Oomen nam de minister ook de 'Actieagenda mkb-dienstverlening 2024-2026' in ontvangst, een gezamenlijk programma van ministerie EZK, gemeenten (G40), VNG, provincies (IPO), KVK, RVO, ROM's en MKB-Nederland. Bekijk ook de [videoterugblik](#).

# als goed voorbeeld van regionale samenwerking



Actieagenda richt zich zowel op korte-termijnacties als op structurele versterking van de ondernemersdienstverlening, met een focus op het brede mkb. Zes 'kansencarten' vormen de basis, waaronder het bloeien van ondernemersgemeenschappen, vraaggerichte ondersteuning aan het mkb, en het benutten van data voor samenwerking en vernieuwing.

## De kracht van samenwerken

Het Jaarbericht Staat van het mkb 2023 benadrukt de kracht van samenwerking in lokale en regionale netwerken. Reportages van netwerkinitiatieven tonen de impact van samenwerking tussen ondernemers, brancheverenigingen en MKB-Nederland. Essays van Kim Putters, voorzitter van de Sociaal-Economische Raad (SER), en hoogleraren gespecialiseerd in netwerken bieden diepgaande inzichten. Het belang van samenwerken en kennisdelen in netwerken wordt onderstreept voor kleinere mkb-ondernemers, die vaak weinig tijd hebben maar via lokale en regionale verenigingen en netwerken cruciale kennis en contacten kunnen opdoen.

## Overlegeconomie

Een sterk, gezond, en wendbaar mkb is belangrijk voor de vernieuwing van de economie. SER-voorzitter Kim Putters benadrukt in zijn essay de waarde van de Nederlandse overlegeconomie en de "menselijke maat" in deze roerige tijden. Het Jaarbericht toont CBS-cijfers die trends in het mkb belichten, waaronder een stijging van het aantal faillissementen en uitdagingen in personeelswerving. Volgens het Comité blijft het nuttig en nodig om de ontwikkelingen in het mkb nauwlettend te volgen. Het Comité roept de minister van EZK daarbij op om de data- en kennisinfrastructuur verder te versterken, zodat er beter inzicht ontstaat in relevante ontwikkelingen.

## Leren van pilots

Het actieprogramma dienstverlening mkb formuleert nu pilots om verbetering te realiseren. In het komende jaar ontstaan er mogelijk kansen om te leren van deze pilots en initiatieven op te starten. Hierover houden wij contact met het G40 netwerk.

## Onze ervaring delen

Mede op basis van de publiciteit zijn ook andere regio's nieuwsgierig naar de werkwijze van Economie071. Deze regio's worden door het programmabureau gefaciliteerd in informatie. Zo wordt het netwerk van Economie071 verder uitgebreid.





# Projectkaart

## Evaluatie Economie071



Dit jaar werken we aan een lerende evaluatie met aanbevelingen voor het vergroten van de slagkracht in de samenwerking van Economie071.

### Waarom een evaluatie?

Binnen Economie071 werken sinds 2014 veertien partijen samen aan het versterken van de economie in de Leidse regio. Uniek is dat we dit doen in triple helix samenstelling: ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen en gemeenten. Leidend voor deze samenwerking is de 'Economische agenda Leidse regio 2020', de jaarlijkse update via Index071 en de ambities en inzet van de aangesloten partners.

Afgelopen najaar hebben de partners besloten de samenwerking binnen Economie071 voort te zetten tot en met eind 2026. Daarbij is afgesproken te werken aan het:

- Versterken van de betrokkenheid van partners bij de projecten;
- Vergroten van de zichtbaarheid en de impact van de Economie071 projecten.

Om de slagkracht van Economie071 te vergroten, is besloten de samenwerking te laten evalueren door een externe partij. Met als opbrengst een duidelijke analyse van de effectiviteit van de samenwerking en concrete aanbevelingen om de slagkracht van het programma te vergroten en de doelen te realiseren.

De evaluatie is een proces dat wordt uitgevoerd naast de programma- en projectactiviteiten. Met andere woorden: we gaan door met de uitvoering van ons programma en voeren daarnaast dit verbetertraject uit. Zodra de evaluatie is afgerond, implementeren we de aanbevelingen in ons lopende programma. In het proces van de evaluatie worden alle partners betrokken en gehoord. De stuurgroep besluit uiteindelijk over de opvolging van de aanbevelingen.

### Proces tot nu toe

KplusV is geselecteerd als externe partij om de evaluatie uit te voeren. De stuurgroep treedt op als opdrachtgever van de evaluatie. Vanuit de stuurgroep en de coördinatiegroep is een begeleidingsgroep opgezet. Jacco Knape (gemeente Katwijk), Karin Horsman (Universiteit Leiden),

Esther van Vondel (gemeente Leiden), Rogier Krabben-dam (VNO-NCW West), Jasmijn Bongers en Joke Buschots (beiden vanuit Economie071) maken deel uit van de begeleidingsgroep.

KplusV is gestart met een documentenanalyse en heeft op basis daarvan een eerste beeld gevormd van de wijze waarop Economie071 is georganiseerd. Vervolgens zijn alle partners geïnterviewd. Op basis van opgehaalde ervaringen en behoeften van partners is het beeld verder aangescherpt en vertaald in een SWOT-overzicht. In de eerste werksessie op 29 september is dit beeld gepresenteerd en getoetst aan de hand van vijf stellingen. De stellingen hadden betrekking op relevante onderwerpen die in de analyse naar voren zijn gekomen:

1. Economie071 is bij uitstek een samenwerking met en voor ondernemers in de Leidse regio.
2. Binnen Economie071 dragen alle partners naar beste vermogen bij aan het collectieve belang.
3. Basis voor samenwerking binnen Economie071 is openheid over belangen en verwachtingen.
4. Binnen Economie071 vinden partners elkaar in een gezamenlijke regionale visie en agenda.
5. Economie071 vertegenwoordigt bovenregionaal de economische belangen van de Leidse regio.

Op basis van de analyse, de opbrengst van de eerste werksessie en ervaringen in andere regio's zijn twee voorlopige ontwikkelrichtingen opgesteld. De ontwikkelrichtingen zijn gepresenteerd in de stuurgroep van 23 oktober.

## Categorie: Lopend project

Tijdens de stuurgroep is geconstateerd dat de partners nog onvoldoende een gemeenschappelijk beeld hebben van hoe de samenwerking binnen Economie071 ervoor staat. Het gaat er vooral om dat belangen, uitdagingen en verwachtingen ten aanzien van de samenwerking niet onderling/in groepsverband zijn besproken (wel in een-op-een interviews). De stuurgroep heeft daarom besloten om een tussenstap te zetten om de partners mee te nemen in de analyse en bevindingen van KplusV.

### Hoe nu verder?

In overleg met de begeleidingsgroep is een nieuw moment gezocht voor de tweede werksessie (31 januari 2024) en wordt de invulling van de werksessie verder voorbereid.

Het doel van de tweede werksessie is om een open gesprek tussen partners te faciliteren. Het is voor het draagvlak voor toekomstige samenwerking noodzakelijk om in de sessie stil te staan bij twee essentiële onderwerpen:

1. De samenwerking: Het is belangrijk dat alle partners met een gelijk gevoel van eigenaarschap en toegevoegde waarde betrokken zijn en blijven bij de samenwerking. Daarvoor zullen partners in een open gesprek belangen, uitdagingen en verwachtingen naar elkaar moeten uitspreken, zodat zij zich gehoord en begrepen voelen, en vervolgens constructief in gesprek moeten gaan over wat zij halen en brengen in de samenwerking.

2. De ontwikkelrichtingen: Vanuit een gedeeld beeld van de samenwerking en de belangen en verwachtingen van alle partners kunnen de ontwikkelrichtingen verder worden vormgegeven en getoetst.

N.B. Dit is hét moment om eventuele verschillen in belangen en verwachtingen bespreekbaar te maken. Het oplossen ervan is niet het doel van de werksessie. Het is echter wel voorwaardelijk dat de verschillen boven tafel komen en worden meegenomen in het proces ná de evaluatie.

Voor een goede voorbereiding en gedeelde verwachtingen, zal KplusV een voorbereidende notitie toezenden aan de deelnemers van de tweede werksessie.

Tussentijds worden interviews gehouden met drie externe partijen om hun perspectief op Economie071 op te halen. Het betreft Holland-Rijnland, Economic Board Zuid-Holland en provincie Zuid-Holland.

Na de tweede werksessie zal KplusV een definitieve rapportage opstellen met daarin duidelijke aanbevelingen voor de verdere ontwikkeling van Economie071. Ter afronding van de evaluatie zal de rapportage in de begeleidingsgroep en de stuurgroep worden besproken en gepresenteerd.



# Projectkaart

## Index071



**Rob Manders,**  
*Blaauwberg*

‘De samenwerking van Economie071 vormt een dynamisch en betrokken netwerk. Met inbreng vanuit zes gemeenten, ondernemersverenigingen en de kennis- en onderwijsinstellingen in de Leidse regio. Het is ontzettend waardevol om deze betrokkenheid en creatieve denkkraft in te zetten voor de verdere ontwikkeling van Index071.’

In mei 2023 is de nieuwe, jaarlijkse editie van de Index071 gepubliceerd. Deze editie bevatte goed nieuws voor de Leidse regio: de economie is robuust gebleken in de nasleep van de pandemie, de motorische kracht van het kenniscluster is onaangetast, het aantal arbeidsplaatsen in de woonwijken neemt toe. In de index analyseren we dat het 071-gebied nog niet zo lang geleden vooral een woongebied was ten dienste van de Haagse agglomeratie. Wat we de laatste jaren zien, is dat het gebied steeds meer een complete regio wordt, met een eigen economisch profiel. Dat is prettig: meer bedrijvigheid verschaft veerkracht en levendigheid aan een gebied, zorgt voor dynamiek waarin ook kansarmen kunnen gedijen en geeft bevolking, ondernemers en bestuur meer regiemogelijkheden over hun eigen omgeving.

De stuurgroep van Economie071 heeft in de index vier regiokenmerken geïdentificeerd die om verdere uitwerking vroegen. Het gaat om:

- de internationalisering van de arbeidsmarkt;
- het structurele tekort aan technisch talent / mbo-vakkrachten;
- de opkomst van werkplekken in woonwijken;
- de signalen dat de regio qua schaal tegen een plafond aan begint te lopen, in vergelijking met de grotere kennisgebieden Utrecht en Amsterdam.

In juni 2023 is er een discussienotitie opgesteld over deze punten. Niet om meteen over te gaan op agendasetting, maar wel om deze kenmerken verder te verkennen. De notitie is voorgelegd aan zowel de Stuurgroep als de Coördinatiegroep van Economie071. Per punt is de vraag

gesteld of de analyse van elk punt relevant en herkenbaar was voor alle partijen. Daarnaast werd er gekeken naar welke punten het meest urgent waren.

### **Internationalisering in het hoger onderwijs**

Hoewel alle punten konden rekenen op herkenning en ook als relevant werden ervaren, werd vooral de internationalisering als urgent gezien. Dit had te maken met de actuele discussie over het wetsvoorstel 'Internationalisering Hoger Onderwijs'. De strekking van dit voorstel van het Ministerie van OCW was om de toestroom van internationale studenten in met name het wo aan banden te leggen. Met als belangrijkste voornemen om de mogelijkheden voor Engelstaligheid van opleidingen te beperken. De voorgestelde maatregelen raken de belangen van het onderwijs, maar ook die van de regionale economie.

## Categorie: Lopend project

De regio 071 is met het Leiden Bio Science Park, het Space Cluster en het Unmanned Valley cluster een hotspot voor (technologische) innovatie en kennis. Kennis gedijt bij communicatie, nabijheid en verbinding, tussen mensen, instellingen en bedrijven, over grenzen heen. Internationalisering heeft te maken met en draagt bij aan diezelfde kenniseconomie. Kennis veronderstelt massa, om te specialiseren en te differentiëren. De puzzels waar wetenschap en economie in de triple helix gebieden voor staan, vergen mobilisatie van alle talent. Geen stad of regio kan meer op zichzelf bestaan, zelfs hele grote steden en regio's niet. Het gaat steeds om het aanleggen van een talentenpool die groot en open genoeg is om te blijven innoveren. Het (ernstig) beperken van de instroom van internationaal talent in het hoger onderwijs in Nederland heeft dus grote gevolgen.

Op verzoek van de Universiteit Leiden heeft Economie071 een paper laten opstellen waarin de consequenties van dit wetsvoorstel voor de landelijke en regionale arbeidsmarkt en de internationale positie van de regio uiteen worden gezet. Deze paper is aan alle partners beschikbaar gesteld als kennisdocument. Op basis van dit document heeft Economie071 een statement ingediend op de internetconsultatie die openstond voor dit wetsvoorstel. Op dit moment wordt het wetsvoorstel, met overweging van alle reacties, aangepast. De status van het voorstel is nu nog onzeker maar gezien de verkiezingsuitslag mogen we verwachten dat dit thema actueel zal blijven. De noodzaak om het belang van internationale verknoping voor de 071-regio te benadrukken zal alleen maar groter worden.

### **Vervolgstappen**

Er wordt nu door de stuurgroep gekeken hoe de andere bevindingen van de discussiepaper over de vier regiokenmerken verder te concretiseren. De uitkomsten van het evaluatietraject dat momenteel doorlopen wordt, moeten hier verder richting aan geven. En natuurlijk wordt er ook weer gewerkt aan de volgende versie van Index071.



# Projectkaart

## Laat digitalisering voor je werken



**Dwayne van der Klugt,**  
projectleider Economie071

‘Digitalisering draagt bij aan de toekomstbestendigheid van het mkb. Dankzij ‘Laat digitalisering voor je werken’ hebben wij tot november 2023 ruim 1100 ondernemers kunnen ondersteunen bij hun digitaliseringsstap. Dat hebben wij gedaan door middel van praktische workshops, die wij samen met de ondernemersverenigingen hebben georganiseerd, via de Digiscan en via coaching. Daarnaast waren de vouchers een groot succes. Door de voucherregeling investeerden meer dan 200 mkb'ers bijna € 440.000 in hun digitalisering. En we zijn nog niet klaar, want we kunnen nog tot en met 2025 ondernemers ondersteunen.’

Ervaringen van ondernemers die een vouchers hebben benut, lees je in dit [swipe-zine](#).

### Digitalisering biedt kansen én uitdagingen

Het regionale mkb is onmisbaar voor levendige dorpen en steden. Bijna iedereen koopt er dagelijks zijn spullen of maakt gebruik van aangeboden diensten. Maar ook als werkgever speelt het mkb een belangrijke rol: opgeteld is het de grootste werkgever van Zuid-Holland. Ondanks deze belangrijke rol kent het mkb uitdagingen in herstel na Covid-19, onder andere op het gebied van digitalisering.

De urgentie van het mkb om met vraagstukken rondom digitalisering aan de slag te gaan is groot. Wat nu gewone handelingen zijn, zoals online boodschappen doen, met je telefoon betalen, verschillende slimme apparaten met elkaar verbinden en op grote schaal digitaal vergaderen, was enkele jaren geleden nog aanzienlijk minder ingeburgerd. In hoog tempo landen deze ontwikkelingen in alle

sectoren waardoor het impact heeft op iedereen. En dus ook op ondernemers in het mkb. Daar zien we dat digitalisering nieuwe kansen biedt, maar mkb-ondernemers tegelijkertijd ook voor nieuwe uitdagingen stelt om deze kansen goed te benutten. Wanneer mkb-ondernemers deze kansen verzilveren, levert dat groei op in hun bedrijf en tegelijkertijd verstevigen we daarmee de belangrijke positie van het mkb voor onze regio. Daarom werken wij vanuit Economie071 samen met de provincie aan het digitaliseren van het mkb in regio Leiden. Dat project heet *Laat Digitalisering voor je werken* en is in november 2021 van start gegaan en zou oorspronkelijk tot eind 2022 lopen. Vanwege het grote succes is in overleg met de provincie en de regio gewerkt aan een vervolg dat in het tweede kwartaal van 2023 is toegekend. Dit vervolg draagt nog steeds de naam *Laat digitalisering voor je werken*, is inmiddels volledig up and running en zal tot eind 2025 actief zijn.

### Laat digitalisering voor je werken

Uit gesprekken met ondernemers blijkt dat er drie drempels zijn die het mkb tegenhoudt om aan de slag te gaan met digitalisering:

1. niet weten of bewust zijn van welke **concrete kansen** digitalisering biedt,
2. niet weten hoe die **kansen** te pakken en
3. niet de juiste **kennis in huis** om die kansen te benutten.

*Laat digitalisering voor je werken* verlaagt alle drie de drempels.



## Categorie: Nieuw project

Dankzij diverse campagnes is het doel om tot eind 2025 zo'n 10.000 ondernemers bewust te maken van de kansen die digitalisering biedt. Dat gebeurt met nieuwsbrieven vanuit de ondernemersverenigingen, een online zelfscan, coachgesprekken en diverse workshops. Er heeft nog geen meting op dit onderwerp plaatsgevonden.

### Vernieuwde MKB digi-scan

De zelfscan is uitgebreid ten opzichte van de versie uit de vorige periode. Ondernemers krijgen nu direct concrete adviezen en weten bijvoorbeeld na het invullen van de zelfscan of zij aan de slag zouden kunnen gaan met een CRM of dat zij zich beter kunnen richten op online administratie. Tot eind november is de scan al 42x volledig ingevuld.

### Inspireren en kennis delen

Vervolgens kunnen ondernemers meer inspiratie opdoen tijdens een van de workshops die we samen met de ondernemersverenigingen organiseren, of tijdens een van de regio-overstijgende events. Het doel is om tijdens het project 500 ondernemers deel te laten nemen aan een van deze bijeenkomsten. Tot eind november hebben er al 216 ondernemers deelgenomen aan onze workshops.



### Waar gaat het mkb zoals mee aan de slag? Voorbeelden uit de eerste projectperiode

#### Digitale veiligheid

De AVG-gevoelige informatie die binnenkomt bij Hotel Nieuw Minerva moet goed beveiligd zijn en gasten moeten veilig op hun devices kunnen. Daarom investeerde ondernemer Katinka van Houwelingen met behulp van de voucher in digitale veiligheid. Het bezoek aan een van de workshops van *Laat digitalisering voor je werken* liet haar inzien dat die investering echt nodig was.

#### Digitale marketing

Een goed lopende fysieke winkel nog beter maken was het doel van Wendy Gaurié toen zij de hulp van een externe digitale marketing expert inhuurde met de voucher. Dankzij een goede analyse en het implementeren van de juiste zoekwoorden (incl. de goede website opbouw) steeg het aantal bezoekers op de website van Exclusivithee flink. En daarmee haar omzet.

#### Digitale strategie

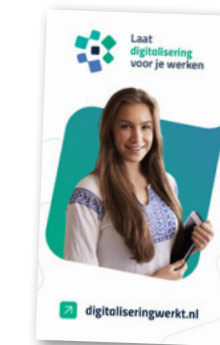
Strandcamping Zuidduinen heeft vanuit een duurzame strategie bedacht dat papieren flyers en informatieboekjes niet meer kunnen. Dankzij de voucher is er een app ontwikkeld die niet alleen goed is voor het milieu vanwege papierbesparing, maar de camping ook toekomstbestendiger maakt.

### Coachgesprekken

Als een ondernemer verder wil met de hoe-vraag, kan hij of zij een gesprek inplannen met een coach. Dit kan een algemene digitaliseringscoach zijn, maar er zijn ook digital marketing en cyber security experts beschikbaar. Of we koppelen de ondernemer aan studenten van een van onze kennisinstellingen. Er is ruimte om 135 ondernemers via een coach te ondersteunen. Tot eind november hebben 14 ondernemers hier gebruik van gemaakt en zijn er plannen ontwikkeld om vanaf 2024 studenten van mbo-Rijnland te koppelen aan ondernemers met een hulpvraag.

### Voucherregeling

Ondernemers die niet de juiste kennis of kunde in huis hebben om te digitaliseren moeten dat vaak inhuren. Dat kan best een drempel zijn en het blijkt dat het helpt als daarvoor vouchers beschikbaar zijn. De co-financiering maakt de drempel om te investeren aantrekkelijk. In de komende jaren komen er daarom 114 vouchers beschikbaar van € 1.000 tot € 5.000. De eerste voucherronde ging open op 9 oktober en zat binnen 4 dagen vol. Er zijn in deze rond 43 vouchers verstrekt.





# Projectkaart

## Retailmonitor



### Vacature projectleider

Volgens afspraak in de stuurgroep van 13 maart 2023 (Voorstel vervolg Regionale Retailvisie) is de tweede editie van de Retailmonitor voor de Leidse regio verschenen. Als opvolger van de editie in 2020. De monitor laat zien hoe het met de winkels in de Leidse regio gaat en wat er in de laatste drie tot vier jaar is gebeurd.

Tijdens de behandeling in de stuurgroep van december 2023 is afgesproken dat er nu geen nieuwe beleidsvisie wordt opgesteld. Naar aanleiding van deze monitor wordt door gemeenten zelf de aandachts- en verbeterpunten opgepakt.

De nieuwe monitor biedt veel inzichten die zich niet zomaar laten samenvatten. Toch is het belangrijk hier goed bij stil te staan. Economie071 gaat daarom in Q1 van 2024 een regionale bijeenkomst organiseren voor ondernemers uit de 071-regio om alle inzichten en kennis te delen.

### Aanpak van het Onderzoek

De monitor is opgesplitst in twee delen: een kwalitatief deel dat zeven regionale trends en ontwikkelingen behandelt, en een kwantitatief deel dat een objectief beeld geeft aan de hand van verschillende databronnen. De gegevens gaan alleen over de detailhandel en zijn uitgesplitst in de drie detailhandelssectoren: dagelijks (boodschappen), recreatief (funshopping) en doelgericht (aankopen in bouwmarkten, tuincentra, woonwinkels).

### Kwalitatieve trends

Er zijn zeven kwalitatieve trends en ontwikkelingen uitgewerkt op landelijk niveau, waarna wordt ingezoomd op regio Leiden en, wanneer relevant, op de individuele gemeenten in de regio.

De thema's zijn:

1. de krapte op de arbeidsmarkt,
2. wonen boven winkels,
3. de rol van horeca in winkelgebieden,
4. de impact van flitsbezorging,
5. de impact van de coronapandemie,
6. de bevoorrading van retail in zero-emissiegebieden en
7. de groei van zelfstandigen en kleine bedrijven.

### Kwantitatieve trends

Het kwantitatieve deel belicht trends in de retail in regio Leiden op basis van de vraag- en aanbodkant, en kooporiëntaties. Dit is gebaseerd op databronnen.

### Mix van krimp en groei

Het aantal winkels in de regio daalde met 5% tussen 2019 en 2023. Dit komt overeen met de landelijke trend. De

## Categorie: lopend project

krimp is het grootste in de recreatieve sector (-9%), en treft in deze sector alle gemeenten in de regio, maar nog het meest Voorschoten, Leiderdorp en Zoeterwoude. Hier ligt de daling van het aantal vestigingen tussen de 17% en 21%. Maar waar het aantal vestigingen in de detailhandel daalt, groeit het aanbod in meters nog steeds, met 3%.

Er zijn meer banen in de sector gekomen, maar er zijn nog steeds veel openstaande vacatures. Het tekort aan personeel komt door de effecten van de coronapandemie, door flexibele banen en lage salarissen.

Hoewel het aantal winkels afnam, steeg de omzet in de regio tussen 2016 en 2021 met bijna 12% tot bijna €1,4 miljard. Vooral winkels in de doelgerichte sector groeiden, terwijl de recreatieve sector met bijna 3% afnam. Dit is een verschil met de Randstad, waar de omzet met 11% daalde. De dagelijkse sector groeide vergelijkbaar met de Randstad, met 8%.

### Winkels en nieuwe functies

Het aantal plaatsen waar je kunt eten en drinken is gegroeid, waardoor de winkelgebieden sterker en gevarieerder worden. Tussen 2019 en 2023 nam het aantal van deze plekken met 4% toe en de grootte ervan met 7%. Overall groeide de horeca, behalve in Zoeterwoude. Maar de horeca heeft het wel moeilijk vanwege tekorten aan personeel, terugbetalingen na de coronapandemie en hogere kosten voor grondstoffen en personeel. Eigenaren zijn terughoudend om deze kosten aan klanten door te rekenen.

De transformatie van winkels naar andere functies zorgt ervoor dat er ondanks de winkelsluitingen minder leegstand is in regio Leiden van 2019 tot 2023. De leegstand daalt met 18% in aantal verkooppunten en met 10% in oppervlakte. Vooral in Zoeterwoude en Leiden is deze afname merkbaar. In 2023 staat nog maar 4,2% van het retailvloeroppervlak leeg in de regio, met het hoogste leegstandspercentage in Oegstgeest (8,6%) en het laagste in Zoeterwoude (0,1%).

### Minder fysieke aankopen, meer online

Er is een daling te zien in lokaal winkelen tussen 2016 en 2021: 91% voor dagelijkse benodigdheden, 46% voor vrijetijdsbesteding en 57% voor gerichte aankopen. Mensen kopen lokaal vooral dagelijkse boodschappen, terwijl ze verder reizen voor andere aankopen, vooral online groeit. Leidenaren besteden 18% van hun vrijetijdsbesteding buiten de regio, vooral in Den Haag en Leidschendam-Voorburg door locaties als The Mall of the Netherlands. Terugkerende bestedingen in de regio komen vooral van naburige gemeenten, maar dragen elk niet meer bij dan 3%.

In de doelgerichte sector winkelt 18% vanuit Leiden elders, vooral in Delft (IKEA) en Alphen aan den Rijn. Ongeveer 27% komt van buiten naar Leiden, vooral van Alphen aan den Rijn, Teylingen en Noordwijk.

Leiderdorp ontvangt veel externe koopkracht, vooral voor dagelijkse boodschappen, bijna € 26 miljoen, door hun sterke supermarktaanbod. Leiderdorp en Zoeterwoude

trekken veel mensen aan vanwege hun gerichte winkels. Leiden ontvangt ook veel, ongeveer € 29 miljoen. In de recreatieve sector krijgt Leiden het meest van buiten de regio (21%) en ook van binnen de regio (15%).

In de meeste gemeenten blijft het aantal mensen dat elders koopt gelijk of daalt zelfs. De afname van lokale aankopen komt vooral door online shoppen. Niet elke online aankoop komt buiten de regio terecht omdat lokale online bestellingen ook zo worden geregistreerd. Toch heeft online winkelen veel invloed gehad op grote winkelgebieden.

De impact van snelle bezorgdiensten zoals Flink valt mee, vooral omdat bedrijven als Zapp en Gorillas gestopt zijn in Nederland. Veel gemeenten beperken de plekken voor snelle bezorgdiensten, vooral omdat deze locaties niet als winkels, maar als bedrijfsactiviteiten worden gezien.

# Projectkaart

## Regionale bedrijventerreinenstrategie



**Wout Vogelesang,**  
*projectleider vanuit de gemeenten Katwijk*

Ook het afgelopen halfjaar is aan de hand van het Uitvoeringsplan Bedrijventerreinenstrategie Economie071 verder handen en voeten gegeven aan de regionale bedrijventerreinenstrategie. Dit betrof verschillende onderwerpen waarvan de meeste ook in 2024 aan bod komen, c.q. een vervolg krijgen. In deze projectkaart lopen we ze langs.

### Gebiedsregisseur

Birgit Hopff was ook in de tweede helft van 2023 als gebiedsregisseur actief betrokken bij veel van de hierna genoemde activiteiten van zowel de werkgroep als de stuurgroep regionale bedrijventerreinenstrategie. Een positieve evaluatie van de afgelopen twee jaar resulteerde in een nieuwe aanstelling voor de jaren 2024 en 2025 met extra nadruk op de aanjaagfunctie van de regisseur.

### Regionale ontwikkelingsmaatschappij

Ruimte voor werk is schaars. Voor een sterke economie zijn toekomstbestendige werklocaties nodig, zeker nu de provincie het voornemen heeft een ondergrens te stellen aan het open landschap dat beschikbaar moet blijven. Daarmee wordt de grond die beschikbaar is voor zowel werken als wonen niet verder vergroot. Dat vraagt om revitalisering, intensivering en herontwikkeling van bestaande bedrijventerreinen, om efficiënter gebruik te maken van de ruimte, gebiedsgerichte te intensiveren, de juiste bedrijven

op de juiste plaats te huisvesten, en om schuifruimte te creëren. Een regionale ontwikkelingsmaatschappij (ROM) maakt dit op grotere schaalgrootte mogelijk.

In opdracht van de stuurgroep bedrijventerreinen is adviesbureau Erac in de tweede helft van 2023 aan de slag gegaan met het haalbaarheidsonderzoek naar de oprichting van een dergelijke ROM in de Leidse regio. In eerste instantie zijn steun en draagvlak voor een dergelijke organisatie onderzocht bij gemeenten en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven in de Leidse regio. Begin 2024 bespreekt de stuurgroep regionale bedrijventerreinen de conceptrapportage en rondt deze af met een Go/No-Go besluit over het nemen van vervolgstappen. Bij een positieve beslissing volgt de tweede fase met een plan van aanpak inclusief business case en de nodige besluitvorming.

Het is goed denkbaar dat in de tweede fase al wordt geconstateerd dat een breder draagvlak op bijvoorbeeld het niveau van Holland Rijnland nodig is en dat financiering door andere bestuurlijke gremia (provincie, Rijk) gewenst is. Om die reden is de ROM dan ook opgenomen als één van de prioritaire projecten van de regionale investeringsagenda van Holland Rijnland.

## Categorie: lopend project

### Ontwikkelen Dashboard Bedrijventerreinen

Om de transformatie en compensatie van bedrijventerreinen goed te kunnen monitoren is een Dashboard Bedrijventerreinen ontwikkeld. Daarmee kan per bedrijventerein, per gemeente of voor de hele regio in beeld worden gebracht hoe de transformatieopgave zich verhoudt in relatie tot de ruimtelijke strategie en wordt duidelijk waar mogelijk bijsturen in de plannen noodzakelijk is. Na een testfase kan het vervolgens in gebruik worden genomen. Het dashboard wordt in de eerste helft van 2024 waar nodig verder uitgewerkt en aangevuld.

### Tussenevaluatie

In het voorjaar van 2023 is een tussenevaluatie uitgevoerd van de Ruimtelijke Strategie Bedrijventerreinen met als doel het functioneren en de samenwerking kritisch onder de loep te nemen. Het evaluatierapport is medio 2023 tijdens een vergadering van de stuurgroep besproken en leverde de volgende zes bevindingen of verbeterpunten op.

1. De tijdshorizon van de strategie moet verder in de tijd liggen in verband met beslissingen over investeringen, intensivering en verduurzaming.
2. Op het gebied van samenwerking moet meer gemeente-overstijgend worden gewerkt.
3. Verbinding tussen ondernemers en stuurgroep vereist verbetering. Bedrijven voelen zich (soms) niet gehoord en gemeenten vinden het betrekken van ondernemers soms moeilijk.

4. Er is breed gedragen consensus nodig over 'de geest van' de bedrijventerreinstrategie met als doel de benodigde ruimte voor bedrijven(terreinen) te beschermen en te vinden.
5. Ondanks de consensus levert samenwerking in de praktijk ook de nodige discussies op over de regels omtrent compensatie bij transformatie van bedrijventerreinen.
6. Naast het lange termijn perspectief zijn juist op korte termijn meer concrete stappen en daadwerkelijke acties nodig om te zorgen voor voldoende ruimte voor bedrijven.

Tijdens zijn laatste vergadering van 2023 besprak de stuurgroep naar aanleiding van deze bevindingen een aantal voorstellen om de strategie en samenwerking te verbeteren. Bijvoorbeeld verlenging van de tijdshorizon tot 2040 (in plaats van 2030) met iedere vijf jaar stilzwijgende verlenging met vijf jaar en verbetering van de samenwerking door meer met vaste onderwerpen en concrete casussen aan de slag te gaan. De stuurgroep verwelkomde deze en andere voorstellen en constateerde dat ze deels nog aanpassing behoeven voordat van implementatie sprake kan zijn. Begin 2024 volgt besluitvorming over de aangepaste voorstellen.

### Werksessies Schuifruimte

Gegeven het schaarse beschikbare aanbod aan bedrijfsruimte in de Leidse regio vond in de tweede helft van 2023 opnieuw een werksessies plaats met de intentie om beschikbare schuifruimte voor bedrijven binnen de Leidse regio te vinden. Duidelijk werd dat het potentiële aanbod van (ruimte op) bedrijventerreinen bij gemeenten binnen de regio niet altijd goed in beeld is. Daarom is in het najaar van 2023 gepoogd de manco's op dit vlak uit de weg te helpen door per gemeente het potentiële aanbod nauwgezet in kaart te brengen. Begin 2024 volgt dan weer een werksessie gericht op het creëren van mogelijke matches tussen concrete ruimtevragen van bedrijven en het potentiële of beschikbare aanbod op kavelniveau.

### Aanpassen regionale bedrijventerreinenstrategie

De regionale bedrijventerreinenstrategie van de Leidse regio maakt onderdeel uit van de regionale bedrijventerreinenstrategie van Holland Rijnland. Daarbij kunnen gemeenten alleen met een door de provincie aanvaarde regionale bedrijventerreinenstrategie aanspraak maken op medewerking van de provincie bij zaken als compensatie voor transformatie van bedrijventerreinen.



## Vervolg projectkaart

# Regionale bedrijventerreinenstrategie

Omdat de regionale bedrijventerreinenstrategie van Holland Rijnland en ook die van de Leidse regio op een aantal onderdelen niet voldoet aan de eisen van de provincie is besloten beide aan te passen.

Hiervoor is bureau Stec in de arm genomen die ook de huidige bedrijventerreinenstrategie van de Leidse regio heeft opgesteld.

Na de zomer is Stec aan de slag gegaan met de werkzaamheden. In eerste instantie is onderzocht welke onderdelen van de huidige bedrijventerreinenstrategie van de Economie071-gemeenten aanpassing nodig hebben. Het gaat om de volgende onderdelen:

- de huidige visie is niet gebaseerd op de geactualiseerde provinciale behoefte;raming;
- een visie op HMC-locaties, watergebonden en toplocaties ontbreekt;
- het kaartmateriaal is onvolledig.

Daarnaast is sprake van onderdelen die momenteel enigszins scoren, maar toch enige aanvulling en/of verbetering behoeven.

Op basis van deze inventarisatie is Stec vervolgens aan de slag gegaan met de feitelijke actualisering. Dit komt neer op het volgende:

- op basis van de geactualiseerde provinciale behoefte;raming én de meest recente aanbodmonitor bedrijventerreinen wordt de huidige stand van zaken in beeld gebracht over vraag en aanbod aan bedrijventerreinen in de 071-gemeenten. Met aandacht voor de plannen voor transformatie en compensatie;
- formuleren van een visie op de segmenten HMC-locaties, watergebonden en toplocaties. Hierbij wordt specifiek ingegaan op de koppeling met de ambitie van het Leiden Bio Science Park (LBSP), en op digitalisering. Ook krijgt de visie over hoe wordt omgegaan met grootschalige ruimtevragers in de geactualiseerde strategie een duidelijkere plek. Verder wordt de huidige strategie aangevuld met actuele inzichten en beleidsontwikkelingen. Zo zet de provincie – in het kielzog van het Rijk – meer in op selectiviteit en ruimtelijke clustering van grote ontwikkelingen ('pas op de plaats'). Tot slot wordt het belang van monitoring prominenter opgenomen en hoe de Leidse regio daar invulling aan wil geven;
- toevoegen van kaartmateriaal: het gaat dan om kaart-

ten van nieuw te realiseren terreinen en locaties waar sprake is van transformatie of compensatie.

Begin 2024 wordt de conceptversie van de geactualiseerde bedrijventerreinenstrategie besproken met de stuurgroep waarna Stec de definitieve versie kan opstellen. Deze wordt vervolgens geïntegreerd in de regionale strategie van Holland Rijnland.

### Bedrijventerreinen en energietransitie

Op 31 mei vond een expert meeting plaats over de plek van bedrijventerreinen in de energietransitie. Deze was bedoeld om experts vanuit verschillende invalshoeken samen te brengen met alle betrokkenen binnen de regio om hen te stimuleren om de uitkomsten van de eerdere inventarisatie concreet ter hand te nemen.

De stuurgroep heeft vervolgens besloten over vervolgstappen met een voorkeur voor het instellen van een afzonderlijke werkgroep energietransitie naast de werkgroep bedrijventerreinenstrategie. Naast twee gemeenten als kartrekker voor de regio kan extra capaciteit voor de ondersteuning worden ingehuurd. Doel van deze werkgroep is tweeledig:

## Categorie: lopend project

- voorbereiden en uitwerken van acties door Economie071 en de gemeenten;
- fungeren als platform voor kennisdeling.

Verder werd besloten om de provincie erbij te betrekken voor afstemming over mogelijke projectfinanciering vanuit de provincie. Ook zou moeten worden onderzocht in hoeverre opschalen naar het niveau van Holland Rijnland nodig is om voor (meer) subsidie door provincie en Rijk in aanmerking te komen.

Op basis hiervan is een voorstel opgesteld dat neerkomt op het instellen en verder uitwerken van een werkgroep en het organiseren van periodieke bijeenkomsten 'Energietransitie op bedrijventerreinen' door het projectbureau Economie071 en de op te richten werkgroep. De stuurgroep gaf eind 2023 de opdracht om hier een plan van aanpak voor op te stellen waarover begin 2024 besloten kan worden.



# Terugblik Regionale Netwerkmiddag

## Maak van niet weten je kracht



Tijdens de regionale netwerkmiddag op 22 november stonden twee kernboodschappen centraal: **verandering is onvermijdelijk en het vermogen om je aan te passen is de sleutel tot succes. Maak van niet weten je kracht. Doe dat niet alleen. Zoek elkaar op en werk samen. Word onderdeel van een succesvol netwerk, waarbij je kunt leren van elkaar. De goed bezochte middag werd regionale ondernemers aangeboden door Economie071 en Rabobank.**

Futurist Tony Bosma was te gast en begon met de vraag: leiden we verandering of worden we erdoor geleid? Hij benadrukte het belang van optimisme dat nodig is om de toekomst vorm te geven. Het is bekend dat mensen na hun 35e levensjaar niet graag veranderen, maar soms is fundamentele verandering noodzakelijk.

### Liquid modernity

De term 'liquid modernity', waar verandering de enige constante is en onzekerheid de norm, werd uitgelegd. Bosma onderstreepte het belang van netwerken en samenwerken voor ondernemers om in zo'n dynamische samenleving stand te houden.

Trends zoals urban renewal, design for eternity, biophilic design, living architecture en circulair werken werden toegelicht, met de kracht van de jeugd als geheime wapen om dat voor elkaar te krijgen.

Bosma benadrukte het belang van het behouden van een balans tussen mens en natuur. Ook de verschuiving van IQ naar EQ naar AQ (adaptive quotient, het vermogen tot aanpassen) als belangrijkste vaardigheid kwam aan de orde, evenals de overgang van productietechnologie naar samenwerkingstechnologie. Menselijke bedrijven gaan het verschil maken. "Omarm technologie, maar wordt het niet", waarschuwde hij.

### Symfonisch denken

Zijn oproep was ook om verbeeldingskracht te activeren en symfonisch te denken, waarbij verschillende 'geluiden' samenkomen en luisteren centraal staat. De rode draad van zijn betoog: aanpassingsvermogen, samenwerking en een open mindset zijn cruciaal voor toekomstig succes in

## Categorie: lopend project

een wereld die voortdurend verandert. Bosma's laatste advies? Maak van niet weten je kracht.

### Grote opgaven klein maken

Fleur Spijker (wethouder gemeente Leiden en voorzitter van Economie071) was geïnspireerd door het verhaal van Tony Bosma. "Je kunt veel kracht putten uit optimisme," gaf ze aan. "De menselijke maat, het samenwerken en het mentaal welzijn, vooral bij jongeren vind ik heel belangrijk. Daar ligt de sleutel tot onze collectieve kracht. We hebben veel kennis in onze compacte regio. Laten we dat benutten en daarin samen optrekken. Daar zetten we ons als Economie071 voor in. We maken de grote opgaven klein en behapbaar. We bieden de helpende hand."

Met een blik op de afgelopen 10 jaar van Economie071 vervolgde ze: "We zijn een praktische en pragmatische samenwerking die zich inzet voor een sterke regionale economie. We zijn een hecht netwerk en voeren projecten uit. We richten ons niet alleen op de voorlopers, maar juist ook op het grote peloton van ondernemers die direct volgen." Ze noemde daarbij ook een concreet voorbeeld: "Een van onze initiatieven, 'Laat digitalisering voor je werken', illustreert dit mooi. We bieden coaching en vouchers aan om ondernemers te ondersteunen bij de stap naar digitalisering binnen hun bedrijf. Omarm die vernieuwing zoals Tony zei en probeer het uit!"

### Benut fondsen voor innovatie

Marius Hovius (directeur Rabobank) vulde aan. "Ik sta open voor verandering en de mogelijkheid om te leren, maar ik wil niet veranderd worden. Ik ga naar aanleiding van het verhaal van Tony wel op onderzoek uit naar wat ik persoonlijk kan oppakken om mijn eigen groei te stimule-





# Vervolg Terugblik Regionale Netwerkmiddag

## Maak van niet weten je kracht



ren. Ik nodig ondernemers uit om dat ook te doen. Wij ondersteunen innovatieve initiatieven graag.”

Hij benadrukte ook het belang van digitalisering als een drijfveer voor innovatie. “Voor mij is digitalisering de grootste trigger om te innoveren,” legde hij uit. “Daarnaast zie ik duurzaamheid als een kans die we graag ondersteunen. Met initiatieven zoals het fonds Circulair Verwaarden en het Rabobank Impactfonds. Deze fondsen zijn laagdrempelig en bieden mogelijkheden voor ideeën die nog in een vroege fase zitten. Het is een kans om er gebruik van te maken en zo innovaties te verkennen die nog niet rendabel zijn.”

### Zonder talent geen groei

Ook Joeri van den Steenhoven (College van Bestuur Hogeschool Leiden) reageerde op de lezing van Tony: “Het is een valkuil om de veranderingen op korte termijn te overschatten en de veranderingen op lange termijn te onderschatten. Om op lange termijn succesvol te zijn, moeten we onze passie vinden en daarbij aansluiten.”

Hij onderschreef het potentieel van de jeugd als geheim wapen, maar benadrukte het tekort daaraan: “Hoewel de jeugd ons geheime wapen is, hebben we demografisch gezien te maken met een afname. Vinden en binden van talent is dus essentieel.”

Hij deelde ook positief nieuws over het succes van het Leiden Bio Science Park (LBSP) en het groeiende aantal bedrijven daar. “Het park groeit enorm, van 25.000 naar 30.000 werknemers, maar we hebben daarbij een grote uitdaging,” zei Joeri. “De instroom van jonge mensen neemt af. Het is daarom cruciaal om tijdens de studie ster-



## Categorie: lopend project

ke banden te smeden met bedrijven, via stages, leerbanen en onderzoeksplekken. Alleen dan houden we de jongeren vast en de regio aantrekkelijk. Met de bedrijven op het LBSP hebben we een **actie-agenda** gemaakt. Via een gezamenlijke stip op de horizon werken we samen aan oplossingen en niet ieder voor zich. Ik zou andere branches of sectoren willen aanmoedigen om dat ook te doen.”

### Veerkracht in ondernemerschap

Tijdens de coronapandemie begon bij ondernemer Elles van Goozen van The Brandscape Agency de vraag te knagen: hoe lang kunnen we nog volhouden? “Het voelde als een knock-out. We lagen op de vloer en wisten niet hoe we moesten opstaan. We zijn toen gaan focussen op onze kracht: mooie dingen maken voor events. Waar zou dat nog meer tot zijn recht kunnen komen? We zijn groots gaan denken en kwamen uit bij de televisiewereld.”

### Onzekerheid

In september 2020 kwam er eindelijk een keerpunt toen ze met John de Mol om tafel zaten. Daarna ging het snel. Elles: “We presenteerden een briljant idee voor Marble Mania, en nu, na vier seizoenen, draait het concept niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland en Spanje. Door niet op te geven zijn we er weer bovenop gekomen en konden we oude langlopende opdrachten ook weer aan. Zo maken we al elf jaar de concepten voor de boten van de PRIDE. Dit jaar maken we zelfs de 50ste boot, een mijlpaal waar we trots op zijn”.

### Eyecatcher

En er zijn meer mooie ontwikkelingen. Haar bedrijf heeft het oude pand dat zij huurden kunnen kopen. Het wordt nu volledig duurzaam en gasloos gemaakt. Ook de bui-

tenkant wordt aangepakt en omgetoverd tot een eyecatcher. Ook dat geeft energie!

### Omschakelen naar duurzaamheid

Ook Oomen Opslag & Verhuizers maakte de omslag naar duurzaamheid. “Het begon in 2015, toen we wilden groeien en containers wilden stapelen. Het idee ontstond om klanten vanuit huis toegang te geven tot hun eigen container. Dit idee hebben we in 2018 uitgewerkt en in 2020 gerealiseerd. Alleen het krijgen van een energie-aansluiting was een struikelblok. Na twee jaar wachten vanwege netcongestie, kozen we voor het alternatief van een aansluiting voor kleinverbruik en 600 zonnepanelen. Ik kan die oplossing iedereen aanraden.”

### Groeikansen en kennis delen

Zien jullie nog groeikansen? “Groei in de verhuisbranche is een uitdaging omdat het vaak familiebedrijven zijn. Om daar te innoveren moet je oude patronen kunnen loslaten. Wij zien daar wel kansen voor. We willen voorop lopen en winnen. Het is wel van belang dat er vanuit banken goede financieringsmogelijkheden komen.” Als afsluitende boodschap gaf Frans de ondernemers in de zaal mee: “Denk niet dat je niet kunt innoveren. Verken de kansen van digitalisering en leer van koplopers. Wij delen graag onze kennis”.

